

Literární Měsíčník

1974-es januári számával a Cseh Írószövetség folyóirata harmadik évfolyamát kezdte meg. Az idei évtől bővebb terjedelemben, 128 folyóiratoldalon jelenik meg a Literární Měsíčník, és új főszerkesztő is jegyzi a folyóiratot *Oldřich Rajfaj* személyében. A szerkesztő bizottság elnöke *Jiří Taufer*, az ismert cseh irodalmár. A cseh irodalmi életnek talán legfontosabb fóruma ez a havi szemle, műhelye a szépirodalomnak és az irodalmi kritikának. Mégsem jellemzője a belterjesség, a szerkesztők igyekeznek biztosítani a kitekintést irodalmon túli tájakra is, valóság és irodalom sokrétű kapcsolatainak szem előtt tartásával választják ki a közzéteendő írásokat.

Profilját, funkcióját tekintve a Literární Měsíčník a magyar nyelvű irodalmi folyóiratok közül elsősorban a Kortárshoz hasonlítható. Szemlényben az idei évfolyam első öt számának alapján próbálunk meg vázlatképet adni a cseh folyóiratról, a szerkesztőség legfontosabb törekvéseit szeretnénk érzékeltetni a magyar olvasóval, néhány konkrét írás példájával illusztrálva.

Az 1974-es első számot természetesen — mint ahogy Csehszlovákia más irodalmi és kulturális lapjai, folyóiratai is — az ötven éve elhunyt Jiří Wolker emlékének szentelték. Jiří Taufer esszéje nyitja meg költők, írók, irodalomtörténészek — csehek és szlovákok — tisztelegő írásainak sorát. Tulajdonképpen monotematikus számnak tekinthetjük az idei januári Literární Měsíčníket, hiszen a Wolker-évforduló alkalmából közzétett írásokon kívül szépprózát, kritikát alig találunk benne.

Lényeges jellemzője napjaink cseh irodalmi életének a fiatalabb nemzedékek iránti fokozott figyelem, a legutóbbi néhány évet szemügyre véve, kis túlzással a fiatal irodalom konjunktúrájáról beszélhetünk. Az írószövetség rendszeresen szervez szimpozionokat fiatal szerzők munkásságáról, gyakran kerül sor különféle nemzedékhez tartozó irodalmárok találkozóira. A kiadókban és szerkesztőségekben külön figyelemmel kísérik a fiatal költőket, írókat; folyóiratokban, antológiákban igyekeznek helyet biztosítani a tehetségre valló írásoknak. 1973 végén a Cseh Írószövetség szemináriumot szervezett tizenöt fiatal lírikus és prózaíró számára, amelyen idősebb pályatársaikkal együtt folytathattak eszmecserét az írói műhelyproblémákról. Ezeknek a fiataloknak a szárnyrabocsátásában szerepet vállalt a Literární Měsíčník is; az 1974. 2. számban hat, a 4. számban négy olyan fiatal szerző írását közölték, akik részt vettek a múlt évi szemináriumon.

A folyóirat kritikai rovata rendszeresen reagál az elsőkötetes szerzők műveire is, tudatosan próbálják segíteni a szelekció, az értékkiválasztódás folyamatát. A recenziók, kritikák dolgában, úgy tetszik, a Literární Měsíčník is hasonló gonddal birkózik, mint minden irodalmi havi folyóirat: a könyvtermés bősége és a terjedelem szűkössége közötti fölöldhatatlannak látszó ellentmondással. A cseh folyóirat szerkesztői a „minirecenziók”, másfél-két gépelt oldalnyi ismertetések műfaját választották; az igen jelentősnek tartott művekről pedig kiemelt helyen, külön rovatban íratnak kritikát. Így elég széles mezőnyre nyílik ablak, és a differenciálásra is van lehetőség. Két művet említenék meg a kiemelték közül, az egyik a cseh széppróza,

a másik a művészet-, irodalomelméleti irodalom számottevő teljesítménye az értékelő kritikus szerint.

A Literární Měsíčník főszerkesztője, Oldřich Rafaj elemezte a februári számban *Bohumil Řiha* legújabb művét, a *Meluzin doktor* című regényt. A szerzőt korábban elsősorban gyermek- és ifjúsági regények alkotójaként ismerték, új művében a felnőttek világa, korunk problémái felé fordul. A falura került orvos történetében sikerült az írónak hiteles körképet festenie a cseh vidéki életéről, a kritikus szerint Řiha írói pályájának egyik csúcára érkezett e regényével. Főhőse egy 53 esztendőös orvos, vezető beosztásban dolgozik egy prágai kórházban, majd amikor 1968-ban felesége nem tér vissza külföldről Csehszlovákiába, apja szülőfalujába megy körorvosként új életet kezdeni. Vívódásainak, magára találásának meggyőző tükre a regény, csakúgy mint a megváltozott körülmények között élő falusi emberek életéé. A kialakult új életforma érzékeltetésére a szerző a falusi helyett a vidéki jelzőt javasolja, éppen a minőségében megváltozott életmód jelzésére. Az elmúlt év legjelentősebb cseh irodalomelméleti művét, *Sáva Šabouk Břehy realizmu* (A realizmus partjai) című kötetét *Jan O. Fischer* ismerteti a folyóirat áprilisi számában. A „partalan” és a túl szűken értelmezett realizmusfogalom szélsőségeivel száll szembe könyvében a cseh esztéta; alapos tárgyismeret birtokában hadakozik azokkal a nézetekkel, amelyek az irodalmat a valóságtól teljesen független öntörvényű rendszerként fogják föl, továbbá a tükrözélméletet leegyszerűsítve, mechanikusan értelmező próbálkozásokkal is.

Napjainkban mindenütt tanúi lehetünk annak, hogy az irodalmi folyóiratok „működési területe” meglehetősen kiszélesedett. A társadalom életének számos kérdésére keresnek választ irodalmár és nem irodalmár szerzők egyre szélesebb műfajskálát használva a problémák bemutatására. A kibővült terjedelmű Literární Měsíčník a cseh élet mindennapjaival elsősorban irodalmi riportok keretében próbálja tartani a kapcsolatot. Ezek az írások nem mindig érik el a mi szociográfiáink mélységét, néha csupán pillanattövételek maradnak. Az áprilisi számban olvasható ennek a műfajnak legsikerültebb darabja az idei évfolyam eddigi számaiban, a nálunk is jól ismert prózaíró, *Ladislav Fuks* írása a Kelet-szlovákiai Vasműről. Éles kontúrokkal ugranak elénk a „szereplők”, érezzük a munkások erőfeszítését, acél és ember viadalát, a kohó minden idegszálat és izmot feszültségben tartó atmoszféráját. Az író gyorsfényképei a lényegret ragadják meg, az egyes képek fölvilanó jelenetei, párbeszédtrövedékei, monológtrészletei messzebbre mutatnak a jelenségek szférájánál. Kelet-Szlovákia valaha a köztársaság legelmaradottabb vidéke volt, a távolság miatt egy kissé ma is „az isten háta mögé” esik. Cseh írók — ahogyan Fuks is — néha „fölfedező útra” indulnak erre a vidékre. Szervezett formában a múlt év őszén látogatta meg ezt a tájat a cseh írók küldöttsége. „Városokban és falvakban, hegyekben és völgyekben” címmel olvashatunk beszámolót erről az ötnapos utazásról a Literární Měsíčník márciusi számában. Montázszerűen összevágva következnek az egyes írók vallomásai, élményei Bodrogszerdahelyről, Kassáról, Eperjesről, termelőszövetkezetekről, gyárakról, tájról és emberről.

Rendszeresen igyekszik tájékoztatni a cseh folyóirat olvasóit a szocialista országok irodalmáról. Mindegyik számban megtalálhatjuk a folyóiratszemlét az írószövetségi folyóiratokról, Magyarországot a Kortárs képviseli. A kritikai rovatban külföldi szerzők műveit is ismertetik, többnyire a már említett „minirecenzió” formájában. Elismerő véleményt olvashatunk a februári számban Juraj Szántó tollából Illyés Gyulának csehül is megjelent kötetéről, a Kháron ladikjáról. A testvéri szlovák irodalom eseményeiről minden számban „Pozsonyi levél” tudósít. A márciusi számban jelentős terjedelmet biztosítottak a szocialista országok írószövetségi vezetőinek Csehszlovákiában megtartott tizenegyedik találkozója alkalmából e népek irodalmának. Az összeállításban hazánkat egy Garai Gábor-vers és egy Jókai Anna-novella képviselte. A magyar irodalom fogadtatásával kapcsolatban meg kell említeni továbbá azt is, hogy Illyés Gyulának a tavaly megjelent Minden lehet című kötetét is bemutatta az —nt— jegyű kritikus, Illés Béláról pedig rövid írásban Juraj Szántó

emlékezett meg. A szlovákiai magyar irodalom múlt évi könyvtermését az áprilisi számban értékelte a cseh folyóirat szemleírója.

Az előző évekkel összevetve, a Literární Měsíčník idei első öt számának anyaga határozott előrelépésről tanúskodik, mind a közölt írások színvonalát, mind a tájékozódás szélességét tekintve. A kritikai rovat esetében a legszembetűnőbb talán a színvonal-emelkedés, a terjedelembővülés sokat segített a megjelenő műveket differenciáltabban mérő kritika megerősödésének.

KISS GY. CSABA

ROMÁNIA

A Contemporanul vitái

A román szellemi élet egyik legelevenebb orgánuma a *Contemporanul* című hetilap. A régi haladó hagyományokat követő folyóirat az utóbbi időben rendszeresen napirendre tűzi az irodalmi és művészeti alkotó munkának, a szocialista kultúra fejlődésének időszerű elvi kérdéseit. Változatos formákat használ erre, esszéket, párbeszédet és kerekasztal-megbeszéléseket közöl, hogy minél sokoldalúbban megközelítse a felmerülő problémákat.

Ismerkedjünk meg a *Contemporanul* vitaanyagai közül néhányal.

A kritika bizonytalankodása az értékek meghatározásánál egyenes következménye a szépség fogalma tisztázatlanságának — ez a kiindulópontja Valeriu Râpeanu cikkének, mely feltárja a jelenség különböző okait. Szerinte az értékek zűrzavarát három egymásra ható tényező működésében fellépő hibák idézik elő, főként az engedékenység gáttalan áramlásával. A szerző nyilvánvalóan tisztában van a kritikai ítékezés nehézségeivel és a határozatlanság mélyebb okaival is, hiszen az általa említett és megrótt tényezők közül kettőt — a kritikust és a kiadót — saját személyében egyesíti. Valeriu Râpeanu ugyanis nem csupán ismert kritikus, hanem az egyik legnagyobb román könyvkiadó, az „Eminescu” igazgatója. Ezért aztán kéteyleit nem csupán elvi indoklások támasztják alá, hanem a mindennapos gyakorlat tapasztalata is: „Hol találunk olyan embereket, akiknek fejlett a művészi ízlésük és csalhatatlan az ítéletük, akiket nem befolyásolnak érzelmi mozzanatok a fiatalok alkotásainak az elbírálásában, akik nem tanúsítanak elnézést, nem tesznek engedményeket a konjunkturális követelményeknek vagy a közönség tetszésének?” Ilyen eszményi kiadói lektor vagy irodalombíró aligha található, de ez a fölismerés korántsem vezethet a tévedések és a melléfogások igazolásához vagy éppenséggel fetiszizálásukhoz. Nem lehet örökké hibákból élni — szögezi le a szerző —, a hibák csupán kivételek lehetnek, de nem válhatnak a gyakorlat alapjává és rendszerévé.

Talán ő maga is kissé részrehajló, mert a könyvkiadó V. Râpeanu a kritikus V. Râpeanut teszi felelőssé, amikor az okok okának az irodalombírálat hallgatását tünteti fel. Első pillanatban hihetetlennek tűnik a vád, hiszen köztudomású, hogy a román kritika az utóbbi években rendkívül aktív és tevékeny, soha ennyi cikk és tanulmány, esszégyűjtemény és monográfia nem jelent meg, mint most. Hogyan is lehetséges hallgatással vádolni a szüntelenül beszélő, mindenkor jelen levő kritikát? Valeriu Râpeanunak mégis igaza van: a kritika hallgat. Sajátos hallgatás ez, melyet felszíni tünetek zaja takar el. Az irodalombírálat jelentős része dialógusból belső monológgá alakult, számos kritikus lemondott arról, hogy az olvasónak írjon, a